

Brýlové čočky II

LF MU Brno

Brýlová technika

Struktura prezentace

- Rozdělení brýlových čoček dle materiálu
- Rozdělení brýlových čoček dle optického účinku
- Vady zobrazení brýlových čoček

Rozdělení brýlových čoček

- Podle materiálu
- Podle optického účinku

Rozdělení brýlových čoček podle materiálu

- Anorganické brýlové čočky
  - Minerální brýlové čočky
- Organické brýlové čočky
  - Plastové brýlové čočky

Rozdělení minerálních brýlových čoček

- Korunové – nízkoindexové (1,523)
- Flintové - vysokoindexové
- Fototropní
- Absorpční

Diagram optických skel

Druh skla	Značka	Index lomu n_d	Abbeovo č. v_d	Hustota
borosilikátové korunové	BK 7	1,5163	64	$\rho = 2,53$
korunové	K 2	1,5160	56,8	2,63
flintové barnaté	BaF	1,5569	48,6	3,0
flintové	F 3	1,6129	37,0	3,54
	F 4	1,6166	36,6	3,59
těžké flintové	SF 2	1,6477	33,9	3,86
	SF 6	1,8052	25,5	5,13

Vysokoindexové minerální brýlové čočky

- Snaha o dosažení co nejmenší tloušťky
- Do optického korunového skla se přidává:
  - Titan ($n = 1,7$)
  - Lantan ($n = 1,8$)
- Dříve se používalo Pb – příliš těžké
- V současné době se dosáhlo maximálního indexu lomu $n = 1,9$

Nevýhody vysokoindexových čoček

- Nedostatek vysokoindexových čoček je vysoká disperze (nízké Abbeovo číslo)
- Vysoká odrazivost, která se musí minimalizovat pomocí AR
- Materiál je mechanicky a chemicky méně odolný
- Roste zde hmotnost a hustota

Minerální fototropní brýlové čočky - historie

- 1964 – americká firma Corning Glass Works představila první protisluneční skla pod názvem BESTLITE
- Od roku 1968 jsou tyto čočky vyráběny pod názvem PHOTOGREY, PHOTOBROWN
- V ČR byla první samozabarvovací čočka vyrobena v roce 1967
- 1970 – firma Zeiss uvedla svou první fotochromatickou čočku UMBRAMATIC
- V ČR byly rozšířeny východoněmecké čočky HELIOVAR z jenských skláren Schott

Výroba fotochromatických vylisků

- V borosilikátové sklovině jsou během tavby rozptýleny halogenidy stříbra – chlorid, bromid a jodid
- Po tavení prochází čočka přesně řízeným teplotním procesem, kdy se zahřívá po dobu 1 na 600°C, aby po následném ochlazení došlo k vytvoření drobných shluků halogenidů stříbra (velikost menší než vlnová délka světla)

Velikost fotochromních mikrokrystalků

- Sklo obsahuje asi jen 0,5% fotochromních krystalků, které jsou rovnoměrně rozptýleny ve skle
- Vliv rozměrů krystalků na funkci skla:
  - Pod 5nm – sklo není fotosensitivní
  - 5 až 10nm – sklo je průhledné a fotosensitivní
  - Nad 30nm – sklo je mléčné a ztrácí transparenční

Princip fotoreakce

- Účinkem krátkovlnného světelného a ultrafialového kvanta dojde k uvolnění elektronu z iontu halového prvku (Cl^- , Br^-)
- Ten se pak zachytí na iontu stříbra Ag^+
- Tím se vytvoří neutrální atomy Cl , Br , Ag
- Atom Ag absorbuje procházející světlo a zajistí tmavnutí čočky
- Při přerušení nebo snížení přísunu světla dochází k návratu elektronu zpět do halového prvku

Rovnice fotoreakce

Rovnice vratné fotochemické reakce:

Podmínky vratnosti fotoreakce

- Ag a Cl (Br) nesmí reagovat s okolními přítomnými látkami
- Ag a Cl se nesmí vzdálit z barevného centra s slučovat se vzájemně
- Cl nesmí těkat a vyprchat
- Stav zabarvení čočky závisí na procesu uvolňování a slučování stříbra s halovým prvkem – stav dynamické rovnováhy

Vliv vlnové délky světla na reakci

- AgCl...reaguje na záření pod 400nm
- Směs AgCl a AgBr...do 550nm
- Směs AgCl a jódu...do 650nm

Nedokonalosti fotoreakce

- Fáze tmavnutí je rychlejší než blednutí
- Vliv teploty
- Nefungují např. v automobilu
- Při nestejné tloušťce, nestejné zabarvení
- Malý rozsah absorpce (15-75%)

Organické brýlové čočky

- CR39
- Polykarbonát
- Trivex
- Fototropní plastové čočky
- Absorpční plastové čočky

Rozdělení brýlových čoček dle optického účinku

- Jednoohniskové
  - Sférické a asférické
  - Cylindrické, Tórické a atórické
- Bifokální
- Trifokální
- Progresivní

Sférické brýlové čočky

- při dopadu paralelních paprsků na sférickou plochu se láme každý paprsek v různém úhlu
- všechny lomené paprsky se ale setkají v jednom bodě, který nazýváme ohnisko
- pokud ohraničíme optické prostředí dvěma sférickými plochami, vznikne objekt nazvaný sférická čočka
- sférickou čočku lze zjednodušit na sadu prizmat

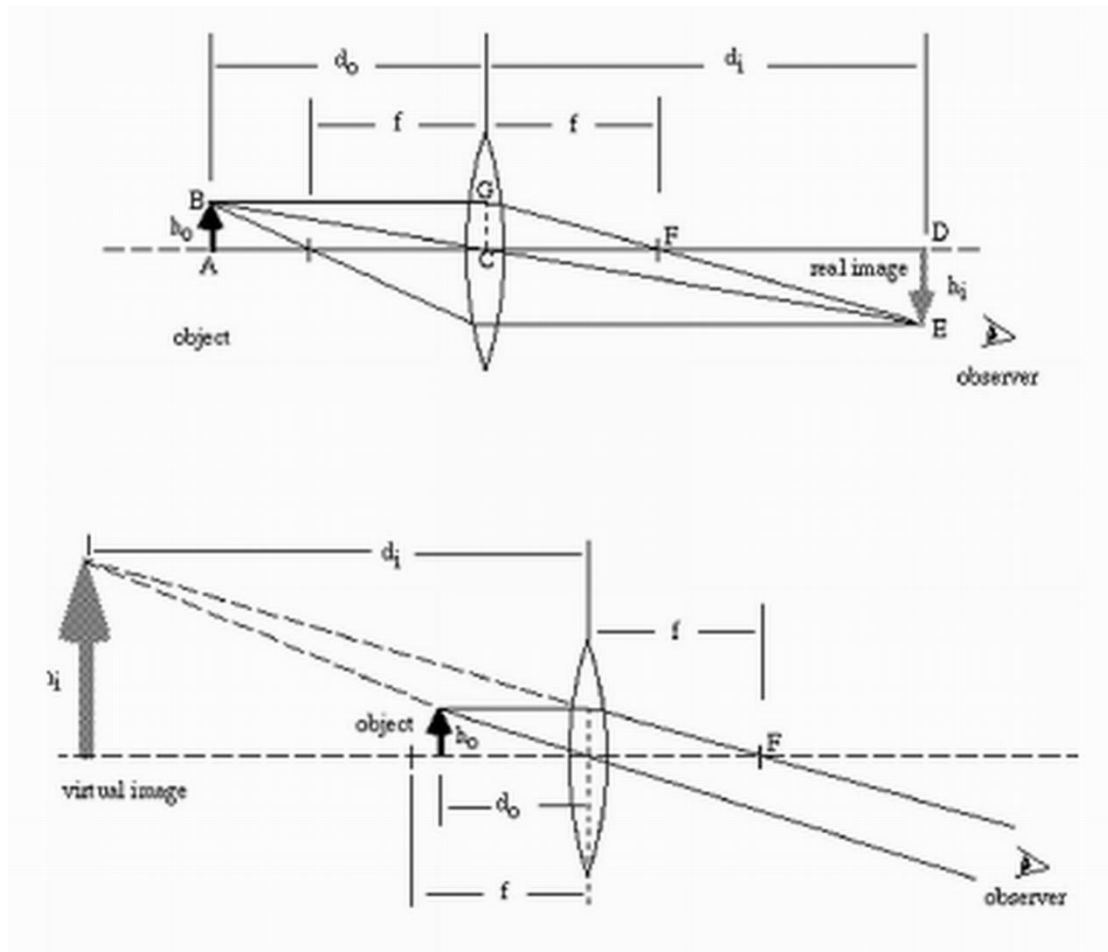
Dělení sférických čoček

- Konvexní – spojné čočky
- Konkávní – rozptylné čočky

Konvexní brýlové čočky

- může mít plankonvexní, bikonvexní, nebo meniskový tvar
- paprsky prošlé touto čočkou se lámou do ohniska
- ohnisková vzdálenost je vzdálenost od hlavního bodu k ohnisku
- lomivou sílu čočky (optická mohutnost, D) udáváme v dioptriích (D), lomivost je reciproká hodnota ohniskové vzdálenosti
- sférická čočka má lomivost (mohutnost) $1 D$, pokud prošlé paprsky vytvoří ohnisko ve vzdálenosti 1 metru od čočky (hlavního bodu)
- pokud je předmět od čočky umístěn dále, než je ohnisková vzdálenost, je obraz obrácený, zmenšený a reálný (oko)
- pokud je předmět od čočky umístěn blíže, než je ohnisková vzdálenost, je obraz zvětšený, vzpřímený a nereálný

Umístění předmětu u spojně čočky

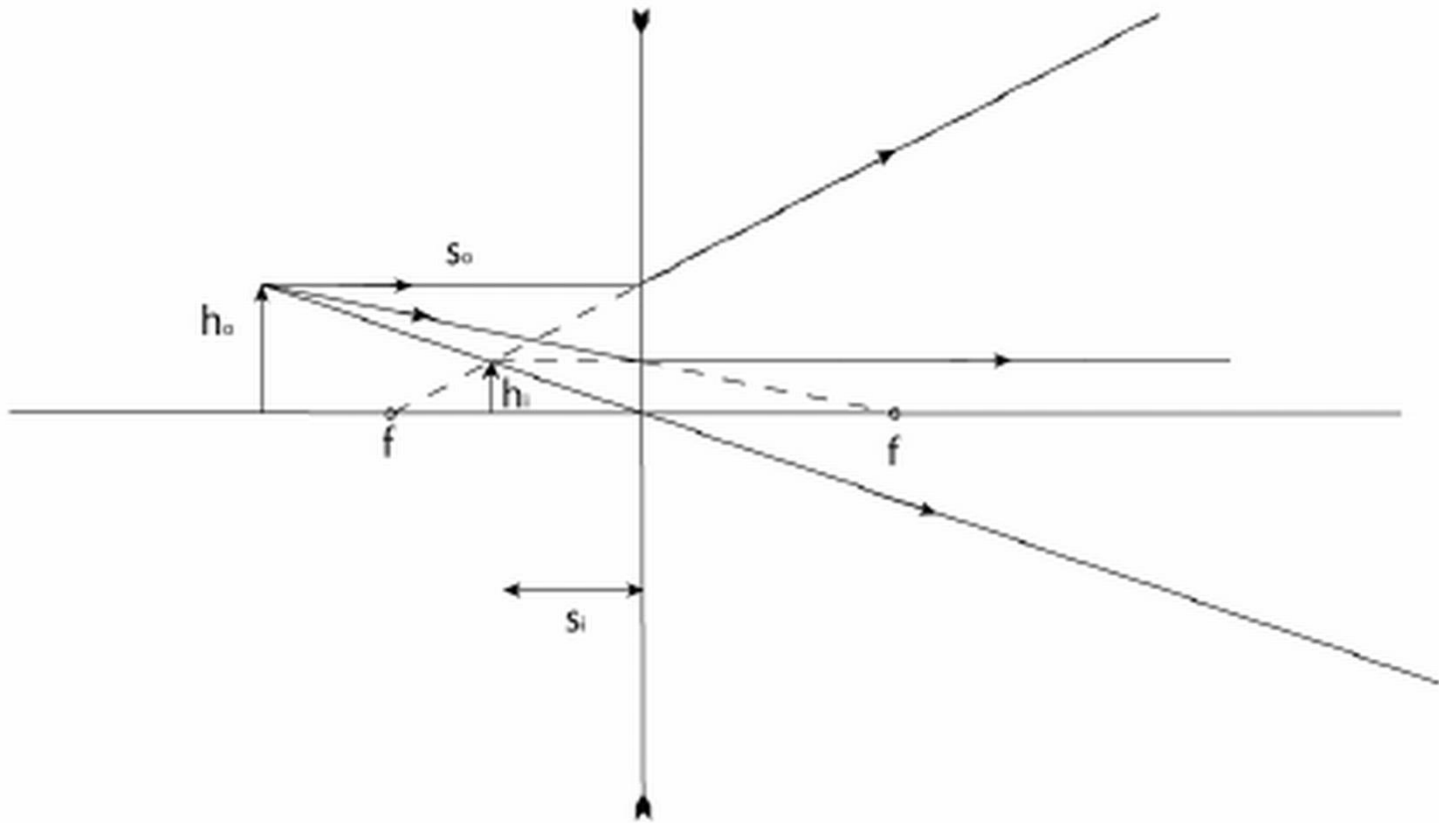

Konkávní brýlové čočky

- může být plankonkávní, bikonkávní, menisková
- rozptylné čočky snižují vergenci procházejících paprsků (lámou paprsky tak, že jsou divergentní, nebo méně konvergentní)
- obraz je vždy vzpřímený, zmenšený a virtuální

Zobrazení rozptylnou brýlovou čočkou

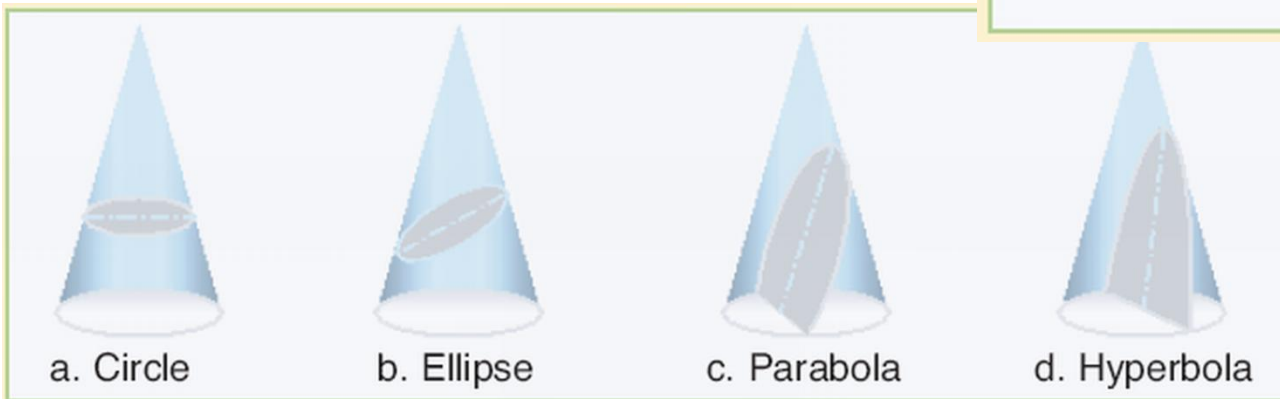
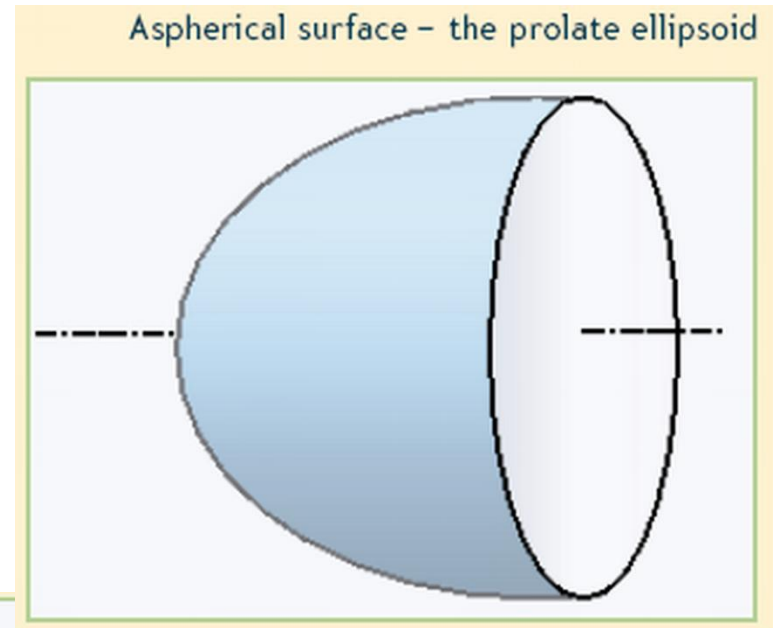
Concave Lens

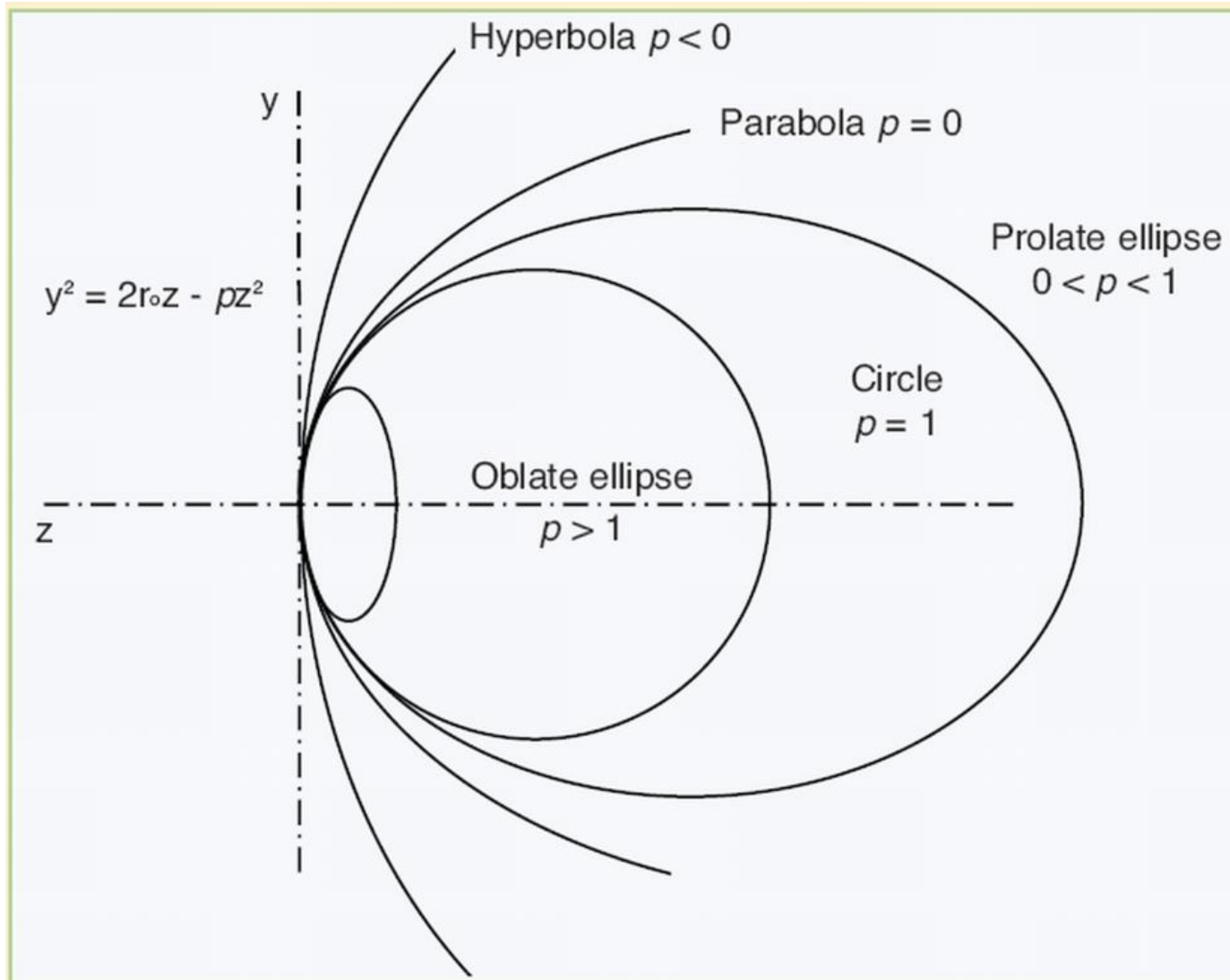

Asférické brýlové čočky

- Korigují otvorovou vadu
- Plochy vytvořené pomocí kuželoseček
- Tenčí a ploší než sférické brýlové čočky

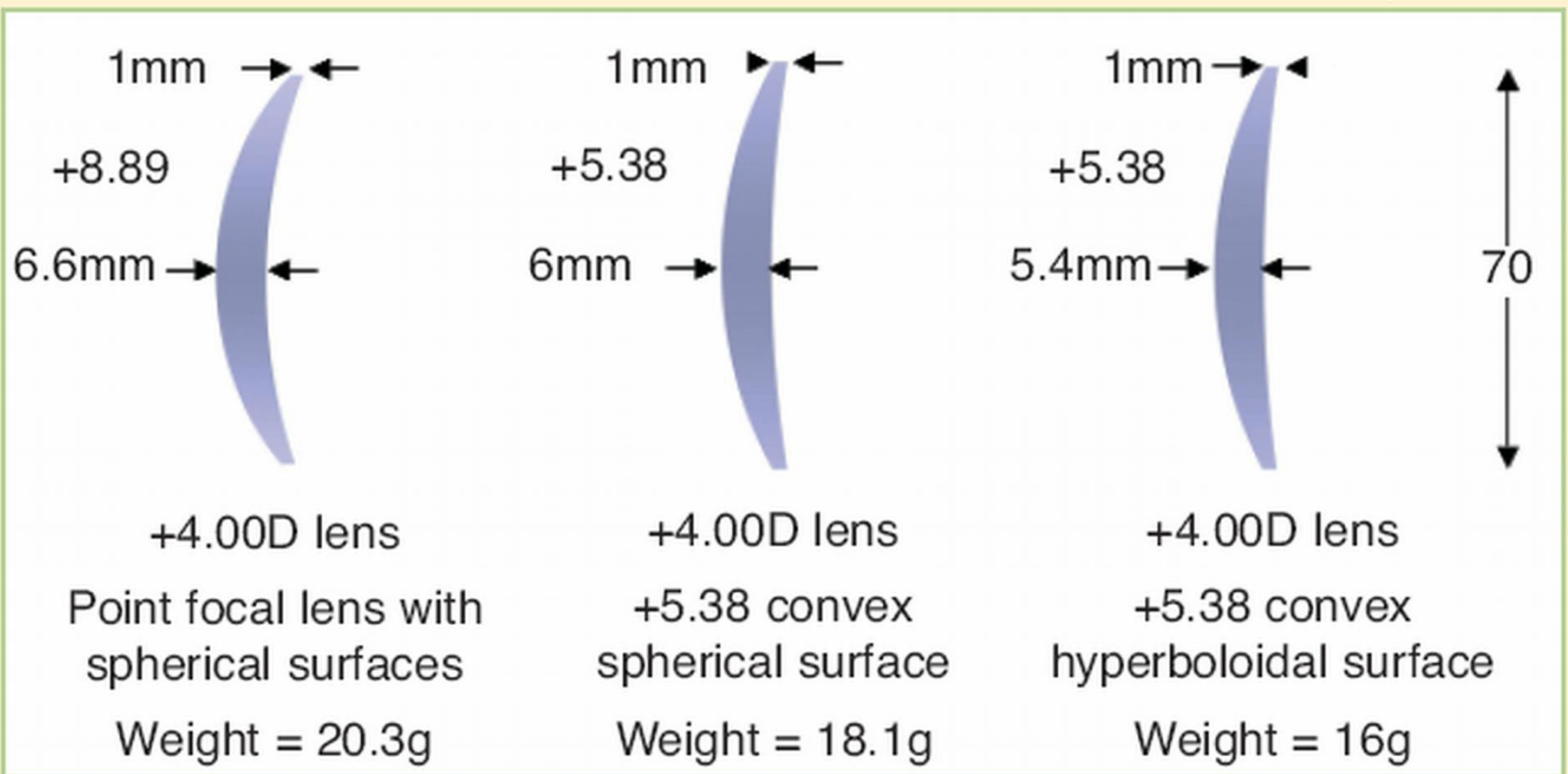

Princip konstrukce asférických ploch

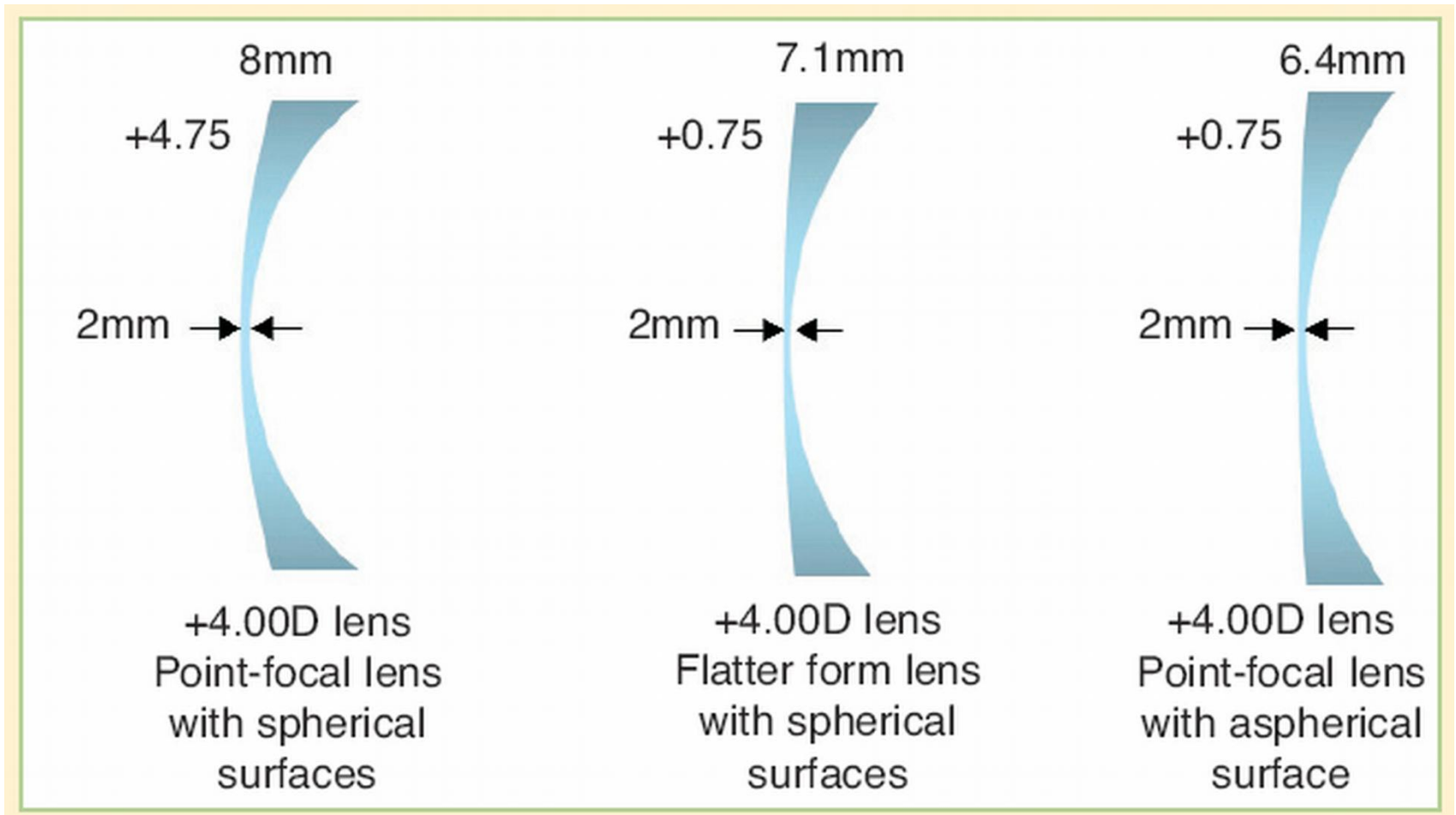

Spojné asférické čočky

Comparison of centre thickness of +4.00D lenses made in spherical and hyperbolic forms.
Note that the lenses are all of diameter 70mm with a 1mm edge thickness

Rozptylné asférické čočky

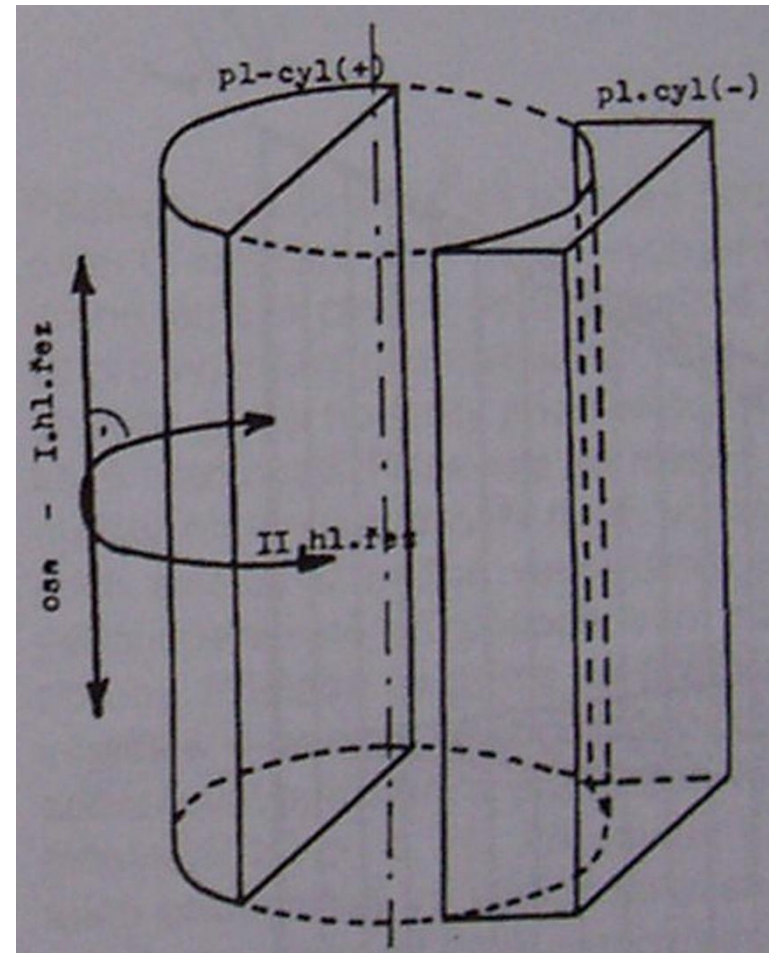

Astigmatické čočky

- Plan-cylindrické
- Sféro-cylindrické
- Sféro-tórické

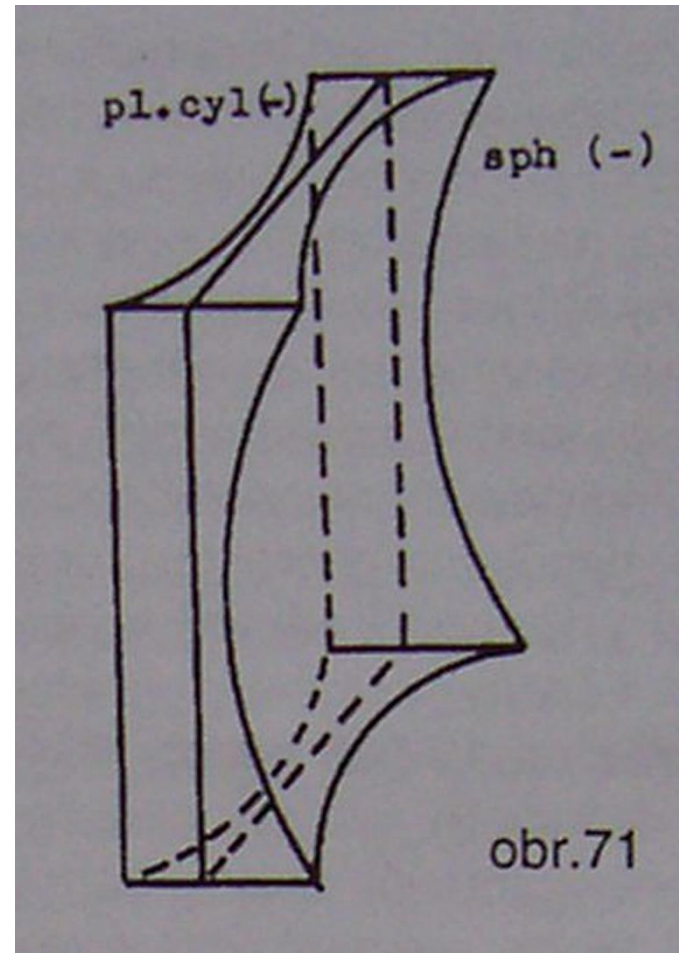
Plan-cylindrické brýlové čočky

- Vznikne řezem rotačního válce, vedeným rovnoběžně s podélnou osou válce
- Optická mohutnost 1. hlavního řezu je maximální a 2. hl. řezu nulová

Sféro-cylindrické brýlové čočky

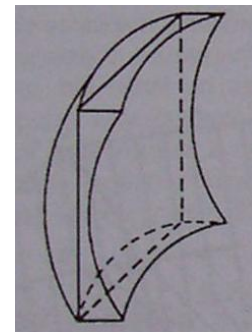
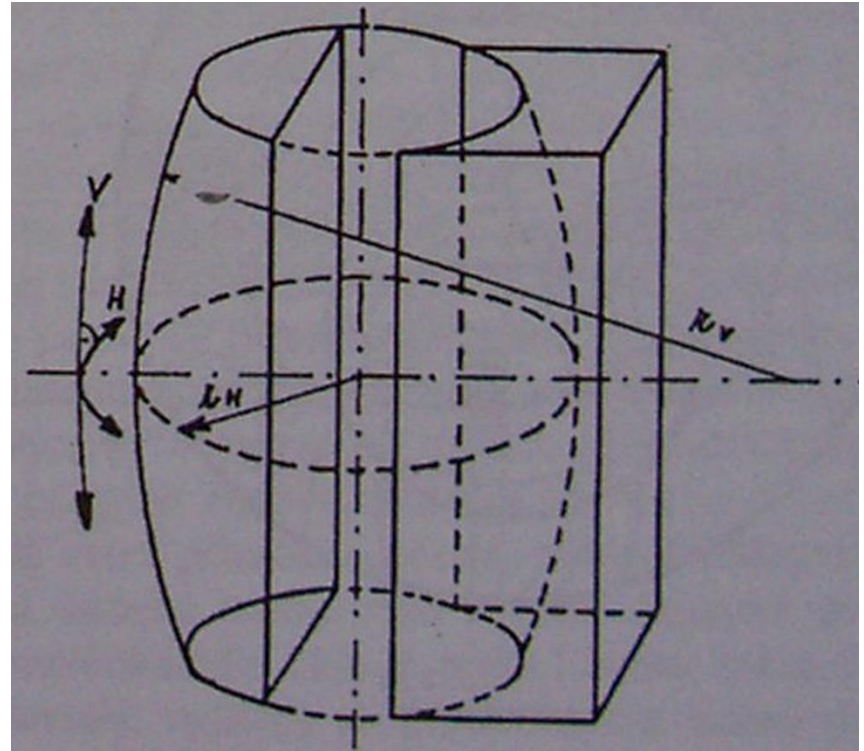
- Pokud nahradíme základní rovinou plochu plochou sférickou, získáme sféro-cylindrickou čočku

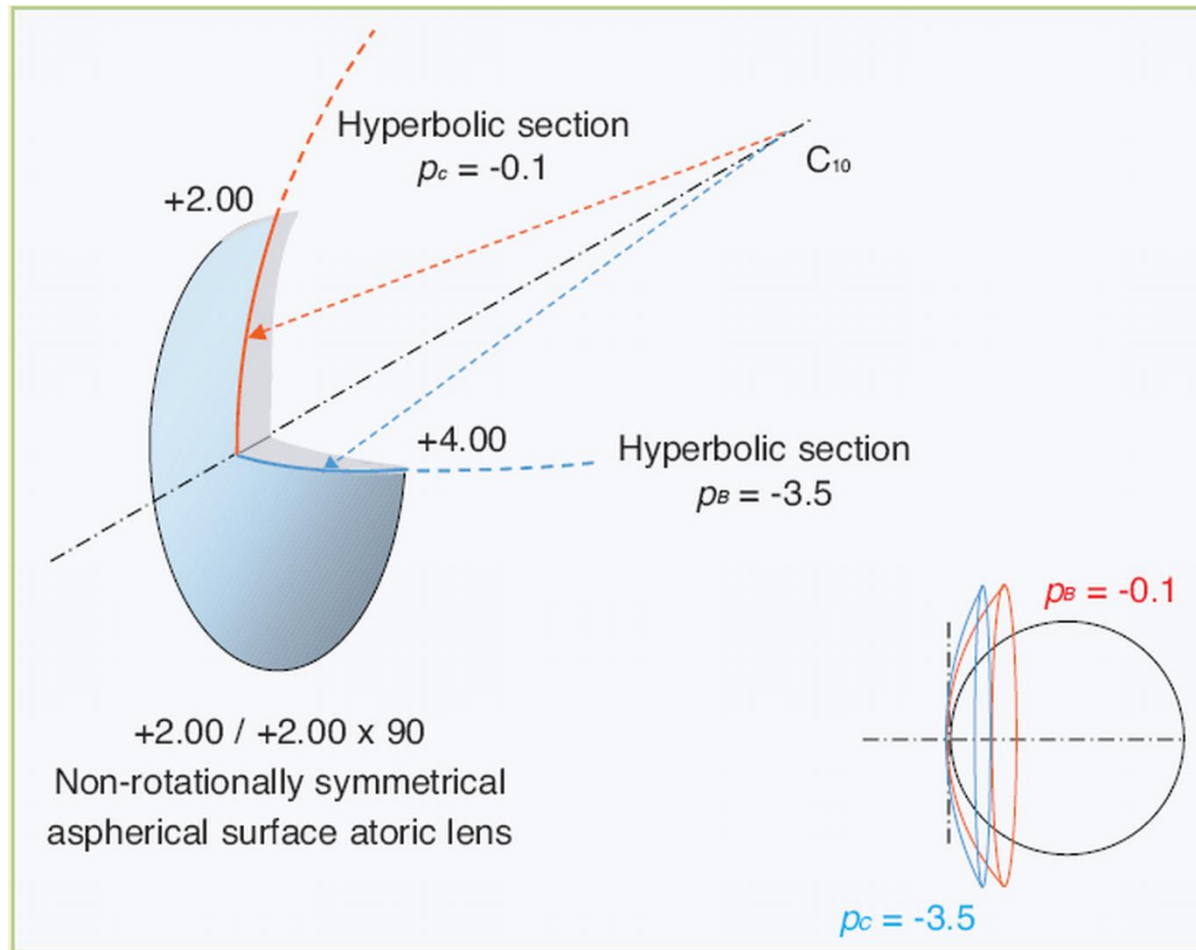
Sféro-tórické brýlové čočky

- Předchozí čočky vykazují nepřijatelný stupeň astigmatismu šikmých paprsků
- Tórická plocha vzniká rotací kružnice o poloměru r_h kolem bodu, který leží mimo střed její křivosti
- Nejlepší je kombinace sféry a tórické plochy

Atórické brýlové čočky

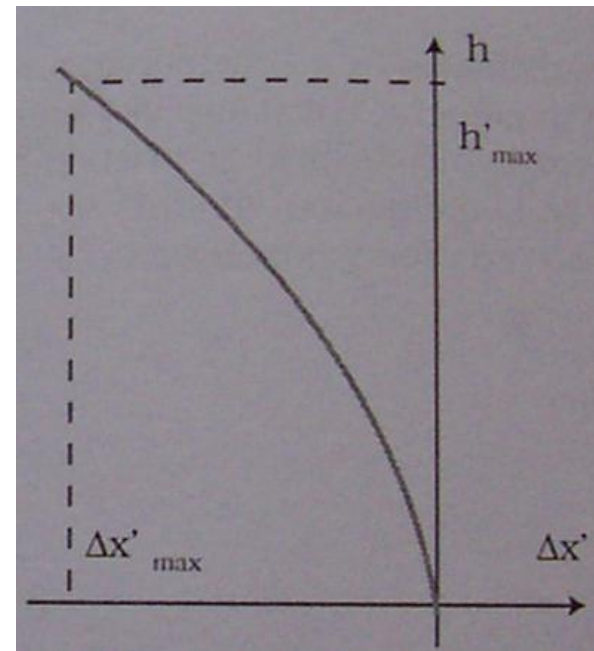
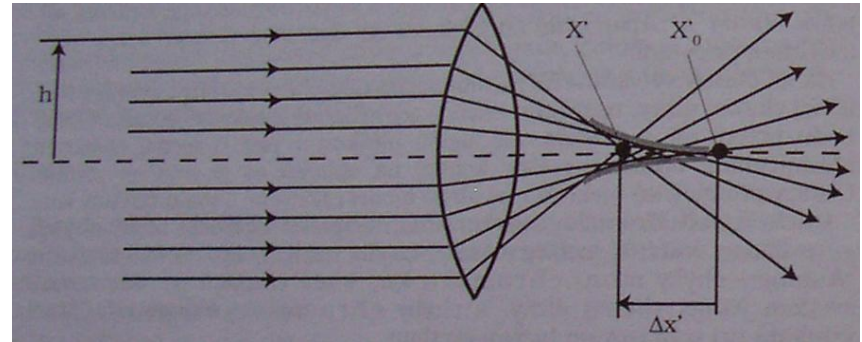

Vady zobrazení brýlových čoček

- Monochromatické
  - Osové
    - Sférická vada
  - Mimoosové
    - Zkreslení (distorze)
    - Astigmatismus šikmých paprsků
    - Koma
- Barevné
  - Barevná vada zvětšení
  - Barevná vada polohy

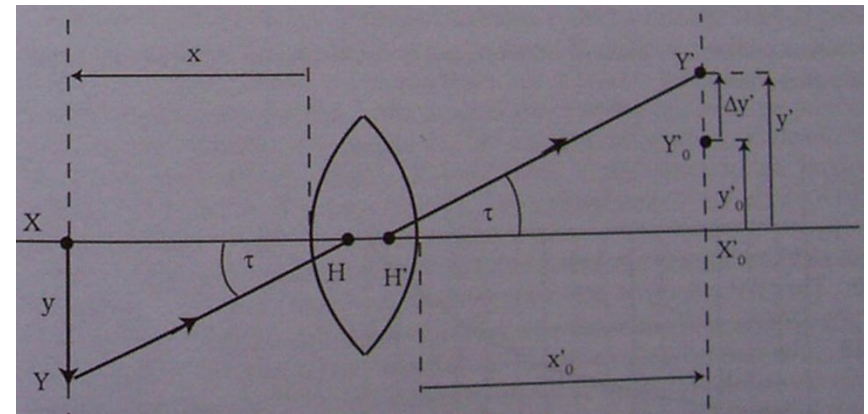
Sférická (otvorová) vada

- Jednoduchá čočka vytváří obrazy s nepatrnými odchylkami od ideálního zobrazení pouze v paraxiálním prostoru
- Parsky jdoucí mimo paraxiální prostor vytváří plošku (místo bodu)

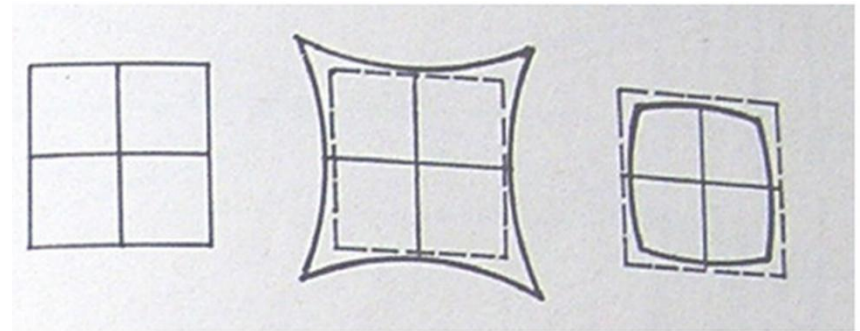
Zkreslení (distorze)

- Hlavní paprsek protíná optickou po přechodu paraxiálním prostorem obrazovou rovinu v bodě Y'
- Tento bod není totožný s ideálním obrazovým bodem Y_0'
- Odchylka $\Delta y'$ je tím větší, čím dále od optické osy soustavy leží bod předmětový bod Y

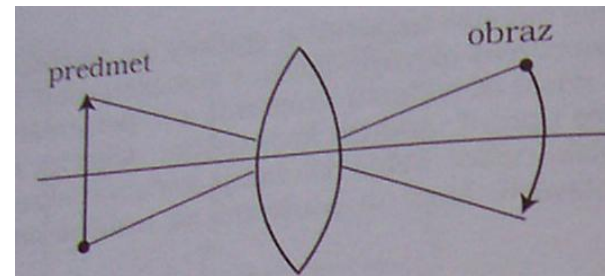
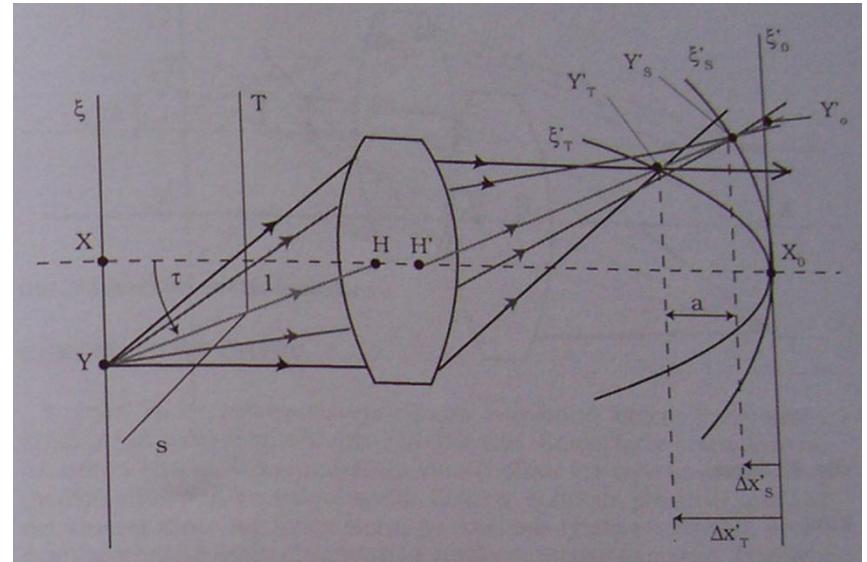
Příčina zkreslení

- Zkreslení způsobuje různé příčné zvětšení v obrazovém poli
- $z = [(B - B_0)/B_0].100\%$
- $B = y'/y$ $B_0 = y_0'/y$
- $z = (y' - y_0')/y_0'$

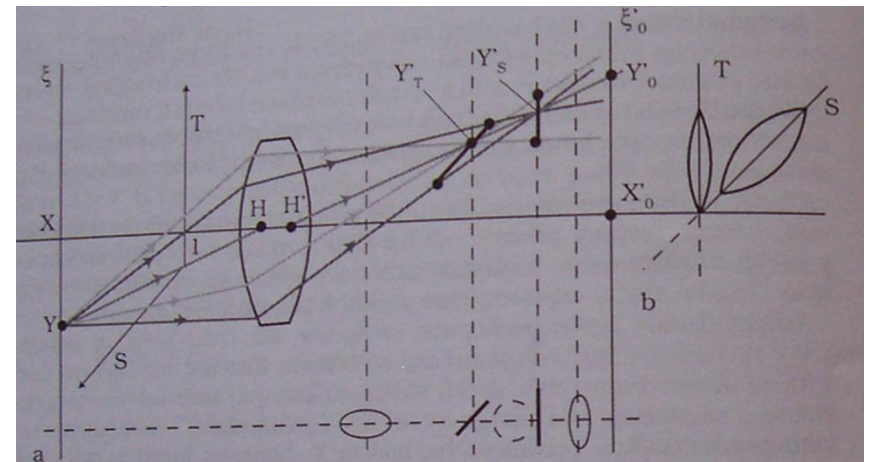
Astigmatismus šikmých paprsků

- Z jednoho předmětového bodu, který leží mimo optickou osu vznikají dva obrazy (úsečky)
- S astigmatismem š.p. souvisí zklenutí pole = prohnutí obrazové roviny

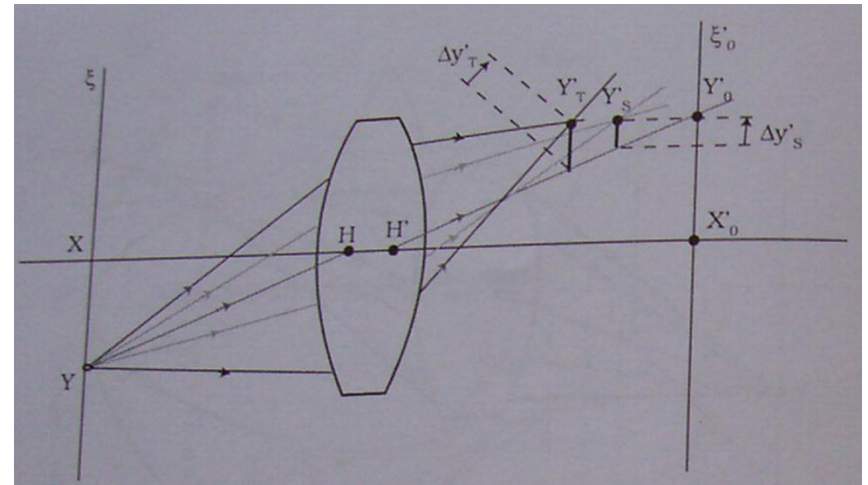
Rozbor astigmatismu šikmých paprsků

- Úzký mimoosový světelný svazek
- Parsek je rozdělen do dvou rovin – tangeční (I) a sagitální (-)
- Obrazem jsou dvě fokály, mezi nimi je astigmatický rozdíl

Koma

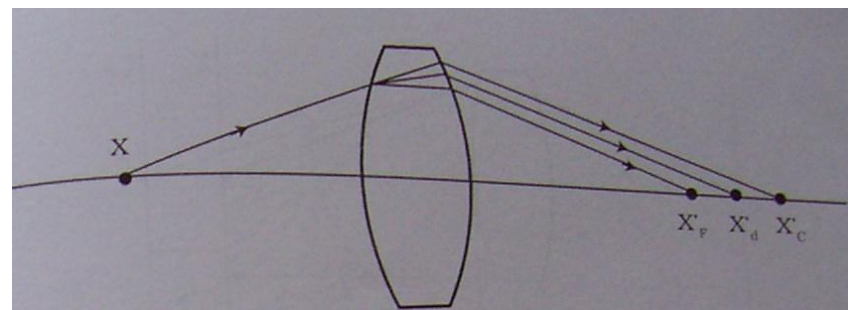
- Široký mimoosový svazek
- Tangenciální svazky vytváří obrazový bod Y_t' a sagitální obrazový bod Y_s' , které neleží v ose hlavního svazku ani v obrazové rovině

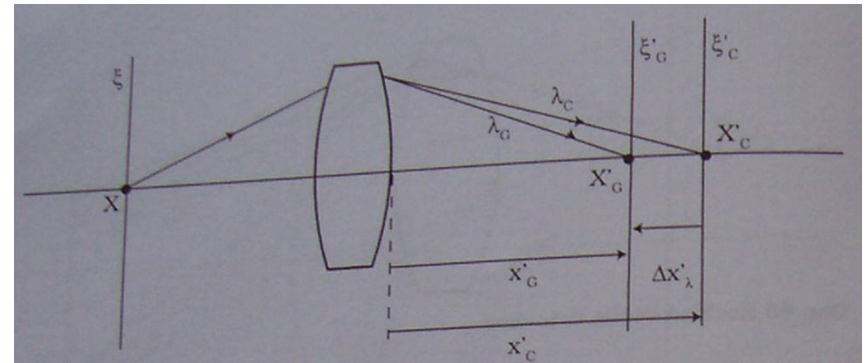
Barevné vady zobrazení

- Předměty jsou zobrazovány ideálně bílým světlem
- Při zobrazení normální brýlovou čočkou dochází k rozkladu (disperzi) bílého světla

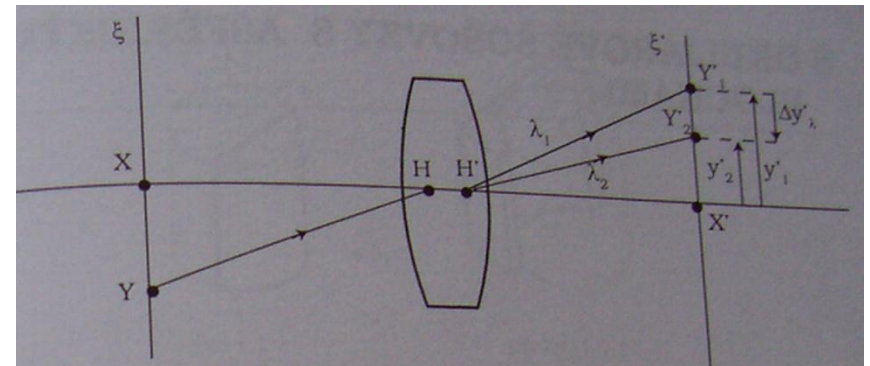
Barevná vada polohy

- Vzdálenost mezi obrazy vytvořenými světly s různou vlnovou délkou
- $\Delta X' = X'_c - X'_g$

Barevná vada velikosti

- Vzniká při různém příčném zvětšení pro určité barvy
- Obrazy vznikají v různých barvách a mají různou velikost
- $\Delta y' = y_1' - y_2'$

Děkuji za pozornost

- Literatura:

- Najman, L.: Dílenská praxe očního optika, Brno: IDVPZ, 2001
- Rutrle, M.: Brýlová technika, estetika a přizpůsobování brýlí, Brno IDVPZ, 2001
- Polášek, J.: Technický sborník oční optiky, Praha: SNTL, 1975